

Laudatio

a Benda Gyula díjas Huhák Heléna kitüntetése alkalmából

Az 1987-ben született Huhák Heléna a történetkutatók azon típusához tartozik, aki egyszerre két témában is egyformán otthonosan mozog: holokauszt szakértő, egyszersmind a Rákosi-éra avatott kutatója is. Muzeológusi képzettségének megfelelően Heléna hosszú éveket töltött a Páva utcai Zsidó Múzeumban, ahol dokumentációs munkát végzett. Eközben mélyedt el a zsidó egodokumentumok feltárásában és közzé tételében, és így született meg a Szécsényi Andrással és Szívós Erikával közös munkája, a *Kismama sárga csillaggal (Egy fiatalasszony naplója a német megszállástól 1945 júliusig)* című könyv (2015), melynek szerkesztője és a szöveggondozója is volt. E mellett a Bergen-Belsen-i németországi koncentrációs tábor kutatásában buzgólkodott sokat. Heléna ez irányú vizsgálódásait külföldi tanulmányutak is segítették. Kutatásai unikálisak, mivel ritkán kap itthon figyelmet a történészek részéről a táborélet. Ráadásul korszerű, interdiszciplináris (pszichológiai és szociológiai szempontokkal fűszerezett) elemzések kerülnek ki Heléna keze alól. A következő fontos dolgozatok láttak tőle napvilágot az adott témában: A magyar deportáltak életútjai a felszabadulástól a „fél-szabadságon” át a hazatérésig. In: R. L. Braham, szerk.: *Tanulmányok a holokausztról VIII.* 2017.; Koncentrációs tábor mint tértapasztalat. Bergen-Belsen, 1944-1945. *Századok*, 2019/4.)

Egy másik általa művelt kitüntetett kutatási téma a Rákosi korszakot érinti, melynek vizsgálatában szintén egyéni szempontokat érvényesít: kiterjedt levéltári kutatások, olykor oral history interjúk segítségével vizsgálja díjazottunk, hogy mi módon működött a mindennapokban a diktatúra, milyen társadalmi (fegyelmező) mechanizmusok „garantálták”, hogy a hatalomnak alávetett társadalom kellőképpen azonosuljon a rendszer kívánalmaival. Ebből a témából készítette el Heléna a néhány éve sikeresen megvédett doktori értekezését, amely nemrégiben könyv alakban is megjelent és azon nyomban komoly figyelmet keltett (*Agitátorok. Kommunista mozgósítás a pártállam kiépítésének mindennapjaiban, 1948-1953.* /2022/). Ez a könyv az *Alltagsgeschichte* típusú történetírás egyik legkiemelkedőbb hazai alkotása! Tavaszi megjelenése óta a munka számos elismerő kritikát kapott a *Magyar Narancs*, az *Élet és Irodalom* és más orgánumban egyaránt. Nem vitás: Huhák Heléna munkája mára igazi sikerkönyv lett. Ami nem is csoda. A szerző nem éppen szokványos módon közelíti meg benne az átkos ötvenes éveket, tekintve, hogy nem a nagypolitika, nem a

Nagy Történelem látószögéből jeleníti meg a diktatúra világát, hanem a hétköznapi politikai indoktrináció mechanizmusát és történéseit rekonstruálja, azt, amelyről rendszerint nem esik szó a történelemkönyvekben. Revelációként hat az a minuciózus feltáró munka, amely ezúttal arra irányul, hogy kiderüljön: miként szervezi meg egy politikai diktatúra a hatalmának alávetettek lojalitását kikényszerítő repressziót, amely nem kizárólag nyers erőszakkal, hanem soft módszereket bevetve is kikényszerítheti az együttműködést és hovatovább az azonosulást. Az állampolgári attitűdök ilyenén formálása minden modern, vagyis egy sor 20. századi totalitárius politikai hatalom kedvelt eljárása szokott lenni, amelynek a könyvben rekonstruált változata mondhatni paradigmatis érvényű. Ugyanakkor Heléna könyvéből az is kiviláglik számunkra, hogy még ez az állami túlhatalom sem rendelkezik abszolút módon a neki alávetettek akaratával; ennek ugyanis számos kikerülhetetlen korlátja van. Már az is gátat vet neki, hogy az agymosásra kész, a politikai hatalom erre készített ügynökei eszmeileg felkészületlenek, vagy csupán képtelenek megfelelni az időnként és hektikusan változó ideológiai elvárásoknak, amelyek nemegyszer abszurd, a józan észnek, a mindennapi valós tapasztalatoknak ellentmondó tartalmakat hordoznak. S természetesen a potenciális befogadó közeg, az agitációval megcélzott emberek nagy tömege sem feltétlenül működik együtt feltétlenül és őszinte módon a nyakára küldött propagandistákkal. Ennek a helyzetnek a bonyolultsága, amiről a könyv szerzője példás elemzésben ad számot, ahhoz segít hozzá bennünket, hogy jobban értsük: mi vezethetett az ötvenhatos forradalomnak, mint a társadalom egészét mobilizáló történelmi eseménynek a tényleges bekövetkeztéhez, túl azon, hogy magában az elitben is törés következett be egy idő után. Látens módon arról szól tehát ez az itt előadott történet, hogy milyen korlátai létezhetnek a rendszerlegitimáció érdekében kifejtett és egyébként mindenhatónak tetsző állami propagandának. Olyan kérdés ez, amely ma is sokunkat élénken foglalkoztat saját jelenbeli, aggasztónak érzett, politikai állapotaink kapcsán annak mérlegelésekor, hogy van-e bármiféle kiút az állampolgár számára az őt rabul ejtő politikai propaganda kelepceből. Mindez egyszerű továbbgondolása csupán Huhák Heléna remek könyvének, amely természetesen közvetlenül nem erről szól, amelynek a mához szóló, akár ekként is dekódolható üzenete azonban személyesen is érint bennünket a saját jelenünkben.

Huhák Heléna mozgékony ember, nem pedig afféle magába zárkózó szobatudós, aki éppúgy aktív szerepet játszik a Történettudományi Intézetbeli podcast beszélgetések elkészítésében, mint ahogy a szakmai közélet szervezésében is oroszán részt vállal magára; ebben a pillanatban épp a néhány nap múlva megrendezendő reprezentatív miskolci jelenkor

történeti konferencia szervezésének az apró-cseprő teendői foglalják le. Egy csepp kétségem sincs ezek után azt illetően, hogy a lehető legjobb döntést hozta a HIK Választmánya, amikor 2022-ben Huhák Heléna számára ítélte a Benda Gyula díjat, amihez őszintén gratulálok.

Gyáni Gábor